

Az erdélyi reformkorszak kiváló képviselője

„[...] s mégis e földön, hol a nemes ércből a márványig, a tiszafától a galagonyáig, jáhortól a nyulakig mindenféle van, mit ez égely megszenved: nagyon szomorú látni mi kevés kényelmet tudnak magoknak szerezni e jó emberek. A hibát, a fenakadás ez okát hol népszabadság van, a nevelés hiányában kell keresnünk.”

/Köváry László: Székelyhonról. 1842. 137./

Alig huszonnégy éves *Köváry László* (Torda, 1820-1907, Kolozsvár), mikor Kolozsvárt megjelenik a *Székelyhonról* c. munkája, melyben a szerző helyesen adta meg a székely székek gazdasági felemelkedésének lehetőségeit: tanulás, iparosítás, a szállítás megoldása. Ennek megvalósításához szükségesnek vélte a lehangoló valóság szépítéseiteől mentes ismerését:

„[Csík] Itt sem egy város, sem egy gyár, sem mesterség, általában a műipar-nak egy ága sem gyümölcsoz; s ki tudja mikor vesz fordulatot e lét? *És e nép sorsa így sokáig még sem maradhat*” /uo. 164./

Mindezek okát is látta - melyről a fejezet mottójában olvashatunk-, elismerve a kertelés nélkül kimondott tények valóságát.

Ismeretes, hogy a kutatott terület népének évszázados *elvándorlását* számos közíró szóvá tette. E sokrétű jelenség boncolgatásánál valamennyien rendszerint az *iparosítás* fontosságára (és ezen belül a faipar kiteljesedésére) utaltak. *Köváry László*nak 1842-ben megjelent, idézett munkájában lefektetett intelmek szellemében: „Gyáraknak dolgozóintézeteknek kell létesülniök, hogy e földhöz sújtott népnek legyen hol tengjen, míg lábra kaphat. E tájat [Csíkról írt, de véleménye érvényes az egész Székelyföldre] maga a természet gyárhelyivé teremté. Az Olt vízzel, a hegyek fával, a falvak *munkátlan kezekkel* [...] járulnak a vállalathoz” /uo. 164./ Víz, mely energiát is jelent, nyersanyag és munkaerő! (Sajnos e három tényező mellett még sok minden más szükséges lett volna az ipar - és annak keretében a készterméket előállító faipar - megteremtéséhez, melyről könyvünkben még többször lesz szó.)

Köváry felismerte a szállítás kivételes jelentőségét. Ezért a „Székelyhonról”-ban a *tutajozásnak* külön fejezetet szentelt, melyben kitért „a marosi tutajozás veszedelmeire és nyereségére”, valamint a *tutajkereskedők* által gyakorolt kizsákmányolásra. Ennek megszüntetésére egy tutajtársulat létesítését is javasolta: „melly részvényeket gyűjtván össze, ellássa pénzzel a tutajkészítőket fele nyereségen, s felszólítsa őket, megegyezni hón [otthon] bizonyos árban,

mellynél alább senki se adhassa a tutajfát. Így kényszerítve lesznek [a tutajfát vásárlók] megadni való árát mihelyt nem látja az éhség jeleit az alkuvó [gyergyói tutajosok] arculatán [...]” /uo. 188./.

Kutatva a tutajozás jelentősége után a székelység életében, helyesen járunk el, ha *Teleki József*nek kéziratban maradt útleírásából idézünk: „A kereskedésnek Vásáhelyt három fő ága vagyon: első a *tutaj*, melyet az Maroson le visznek egészen Magyar Országig, [...] [Gyergyó] Szent Miklós [...] Kereskedés. *A Székellyek tutajjal kereskednek*” /38./ „*Paraid* [...] A’ falusiak 120 gazda, deszkát vágnak, fűrészmalma 7 vagyon [...]” /uo. 36./.

A *marosi tutajozás* ezer veszéllyel járó kereseti forrás volt. Erről Kőváry idézett munkájában az alábbiakat olvashatjuk: „*Tavasszal elmondják imájokat a tutajosok*, végbúcsút mondanak kedveseiknek, felcsattan az első kormány-lapát [...] Mert a tutajozás nem mindennapi látvány. A havasok között ezer köszikla csúcs nyújtogatja fel fejét [...]” /uo. 187./.

A *marosi tutajozás* pénzben kifejezhető értékét szintén Kőváry Lászlótól ismerjük, de már az 1847-ben kiadott *Erdélyország statisztikája* c. kötetéből. Itt erről így nyilatkozott: „Ezen tutajozás megérdemelné a törvényhozás figyelmét, mert ez évenként *1 millió pengőt bizonyosan forgásba hoz a honban* [...]” /261./.

Kőváry ismerte az erdő *környezetvédelmi* szerepét is. Véleményét erről az alábbiakban összegezte: „Tudományos tapasztalás mutatja, hogy mérséklett égálgunk alatt *hatod rész földnek* erdőtől kell borítva lennie, hogy a levegő egészséges, a föld termékeny, a vizek dúsak és jóízűek legyenek” /uo. 28.§./.

A gyakorlat azóta bebizonyította, hogy a mintegy 17 %-os erdősültség az erdőknek még egyenletes eloszlása mellett sem elégséges. Kőváry bizonyára az erdélyi *Mezőség* viszonyaira gondolhatott, mikor az egyhatodos arányt eszményinek vélte, mert az ott látottakat az alábbiakban panaszkolta el: „[...]”, hogy az ország [Erdély] közepén, Torda-Doboka-Kolozs-megye mezőségén a marha ganéj is kedves tüzelőszer; hogy távolabb az ország szívéből a cser- tölgy- és bükk-erdőket barbár kezek letarolták [...] Valóban szomorú elgondolni, hogy [...] azon termék egyének, községek, megyék, székek, törvényhozás gondatlansága miatt, csaknem végpusztulásra jutott [...]” /uo. 28.§./.

Ugyancsak Erdély közlekedési kérdéséhez tartozott a *Maros folyó hajózhatóvá tétele* is. Ennek gondolata hosszú időn keresztül foglalkoztatta a közvéleményt, a sajtóban is sokat írtak róla. Ezzel kapcsolatosan egy vers is fennmaradt a „*Székelyhonról*”-ban:

„Te szőke szép Maros
Azt kérdem tőled én...
Támadhat-e remény
Szívembe még valljon,
Hogy büszke gőz-hajó
Lebeg hullámidon?!”